

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ БУХГАЛТЕРІВ, АУДИТОРІВ ТА СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ І СУЧАСНІСТЬ

ЛОБОДА Наталія Олександрівна

*кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри обліку, аналізу і контролю
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3522-8139>*

ПЕТРИШИН Людмила Петрівна

*докторка економічних наук, професорка
професорка кафедри обліку, аналізу і контролю
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2124-830X>*

ЧАБАНЮК Одарка Михайлівна

*кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування
Львівського торговельно-економічного університету,
старша наукова співробітниця лабораторії товарознавчих та економічних
досліджень
Львівського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0884-3515>*

Анотація. У статті аналізується процес формування професійної етики бухгалтерів, аудиторів та судових експертів в історичному контексті, а також її адаптація до сучасних соціально-економічних та правових умов. Розглянуто взаємозв'язок етичних норм із розвитком професії, вплив глобалізації, цифровізації та конкуренції на етичні ризики та конфлікти інтересів. Проаналізовано принципи професійної етики як основу довіри до фінансової звітності та судових експертиз. Визначено основні проблеми в етичному регулюванні та запропоновано шляхи їх вирішення, зокрема через удосконалення національного законодавства та інтеграцію міжнародних стандартів. Актуальними є питання розробки спеціалізованих кодексів етики та посилення професійної відповідальності, що є необхідним для підтримки високих моральних стандартів у бухгалтерській, аудиторській та судово-експертній діяльності.

Ключові слова: етика, бухгалтерський облік, аудит, судова експертиза, етичні стандарти, цифровізація, глобалізація, нормативно-правове регулювання, міжнародні стандарти.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки та правової системи характеризується зростанням ролі інформації, фінансової звітності та експертних висновків у процесі прийняття управлінських і судових рішень. У цих умовах професійна діяльність бухгалтерів, аудиторів та судових експертів набуває особливої суспільної значущості, оскільки результати їх роботи безпосередньо впливають на економічну безпеку держави, стабільність фінансових ринків і рівень довіри громадян до інститутів влади та правосуддя. Саме тому питання професійної етики представників цих професій є надзвичайно актуальним.

Історично етичні норми формувалися як реакція суспільства на необхідність забезпечення чесності, об'єктивності та відповідальності у сфері фінансово-економічних відносин. Починаючи з перших форм обліку в давніх цивілізаціях і до сучасних міжнародних кодексів професійної етики, моральні принципи слугували основою професійної поведінки осіб, які здійснювали облік, контроль та експертну оцінку [1].

Водночас сучасні виклики - глобалізація, цифровізація, зростання конкуренції, комерціалізація професійних послуг - створюють нові етичні ризики та конфлікти інтересів. Це зумовлює потребу комплексного дослідження формування професійної етики бухгалтерів, аудиторів та судових експертів з урахуванням історичних передумов і сучасних тенденцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень свідчить, що формування професійної етики бухгалтерів, аудиторів та судових експертів вивчалось як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. В Україні значний внесок зробили вчені Голов С.Ф., Голубка Я.В., Костюченко В.М., Кузіна Р.В. та Чижевська Л.В. [2], які досліджували теоретичні засади етичної поведінки бухгалтерів. Бралатан В.П., Гуцаленко Л.В. та Здирко Н.Г. [3] аналізували етичні категорії, моделі прийняття рішень та морально-професійні орієнтири, що застосовуються практикуючими фахівцями. Ковальчук Т.М. і Кузь В.І. [4] приділяли увагу практичному впровадженню етичних норм в обліку, аудиті та оподаткуванні. Присяжнюк А.Г. [5] наголошував на важливості забезпечення об'єктивності, неупередженості та стандартизації етичних підходів у діяльності судових експертів. Зарубіжні дослідники, серед яких А. Арнс, Дж. Леббекке [6], Е. Вікс, К. Е. Мартін, П. Х. Верхан та Р. Е. Фрімен [7], досліджували етичні стандарти та принципи професійної діяльності бухгалтерів і аудиторів, акцентуючи увагу на незалежності, управлінні етичними ризиками та підтримці високих моральних норм для забезпечення довіри до фінансової звітності та підвищення професійної відповідальності.

Незважаючи на значний науковий доробок, актуальними залишаються питання історико-теоретичної еволюції етичних норм, адаптації професійної етики до сучасних викликів суспільства, узгодження національних та міжнародних стандартів, а також удосконалення інституційних механізмів контролю за дотриманням етичних принципів. Це підкреслює необхідність подальших досліджень щодо вдосконалення професійної етики з урахуванням сучасних викликів та міжнародного досвіду.

Метою статті є дослідження процесу формування професійної етики бухгалтерів, аудиторів та судових експертів у історичному аспекті та в умовах сучасного розвитку суспільства, а також визначення проблем і напрямів її удосконалення.

Виклад основних результатів. Професійна етика є важливою складовою системи суспільних відносин та відображає рівень розвитку моральної культури

суспільства на певному етапі його історичного розвитку. Вона формується як відповідь на потребу регулювання поведінки осіб, діяльність яких має значний вплив на економічні, соціальні та правові процеси. У цьому контексті професійна етика бухгалтерів, аудиторів та судових експертів постає не лише як сукупність моральних приписів, а як інституціоналізований механізм забезпечення довіри, справедливості та стабільності суспільних відносин.

Професійна етика – це сукупність норм та правил, які повинні дотримуватись працівники певних професій. Кожній із професій притаманні свої характерні вимоги, які у сукупності можна означити, як:

- володіння певними інтелектуальними навичками, набутими шляхом освіти та підвищення кваліфікації;
- дотримання представниками професії загального кодексу цінностей і поведінки, встановленого адміністративним органом (зокрема, максимально об'єктивне сприйняття дійсності) [8].

У загальнофілософському розумінні етика є наукою про мораль, її природу, функції та закономірності розвитку. Професійна етика, у свою чергу, конкретизує загальні моральні принципи відповідно до особливостей певного виду діяльності. Вона регулює професійну поведінку, визначає допустимі та недопустимі дії, формує уявлення про професійний обов'язок, честь і відповідальність.

Особливе значення професійна етика набуває у тих сферах діяльності, де фахівець володіє спеціальними знаннями, недоступними для широкого загалу, а результати його роботи впливають на долі інших осіб або на функціонування суспільно важливих інститутів. Саме до таких сфер належать бухгалтерський облік, аудит та судова експертиза. Асиметрія інформації між професіоналом і користувачем результатів його діяльності зумовлює необхідність підвищених етичних вимог.

Історично професійна етика виникає разом із процесом спеціалізації праці. З розвитком суспільства відбувається ускладнення економічних і правових відносин, що потребує появи фахівців, здатних здійснювати облік ресурсів, контроль фінансових потоків і експертну оцінку фактів. Водночас зростає ризик зловживань, маніпуляцій та порушення суспільних інтересів, що й зумовлює формування моральних обмежень професійної діяльності.

Таким чином, професійна етика бухгалтерів, аудиторів та судових експертів має подвійний характер: з одного боку, вона відображає загальні моральні цінності суспільства, а з іншого - адаптує їх до специфіки професійних функцій, створюючи особливу систему норм і принципів, спрямованих на забезпечення об'єктивності, чесності та відповідальності.

Професійна етика бухгалтерів і аудиторів виникла як система моральних норм та правил поведінки, що регламентують діяльність фахівців. Витоки таких норм у Європі датуються XIX століттям, коли почали формуватися перші системи бухгалтерського обліку та аудиторських перевірок у Франції, Німеччині та Великій Британії. Перші кодекси етики містили базові принципи чесності, точності, об'єктивності та конфіденційності. Ці принципи залишаються фундаментальними й у сучасній практиці, зберігаючи актуальність у контексті глобалізації та цифровізації фінансових процесів.

У XIX-XX ст. формування професійної етики було тісно пов'язане зі створенням перших професійних асоціацій бухгалтерів та аудиторів, які розробляли внутрішні

правила поведінки та дисциплінарні процедури. Такі організації, як Інститут сертифікованих бухгалтерів Англії та Уельсу (ICAEW, 1880) та Американський інститут сертифікованих публічних бухгалтерів (AICPA, 1887), стали піонерами у формалізації професійної етики та дисциплінарного контролю.

Процес формування етичних норм у судовій експертизі був тісно пов'язаний із розвитком правової системи та органів юстиції. Їхня діяльність суворо регламентується законодавством та методичними рекомендаціями Міністерства юстиції та інших профільних органів. У період радянської системи етичні стандарти були частково формалізовані через державні інструкції та накази, але їх дотримання часто залежало від політичних та організаційних факторів. Після здобуття Україною незалежності у 1991 році відбувся перехід до більш відкритих і формалізованих норм, які враховували міжнародний досвід та принципи незалежності. Основними принципами стали незалежність, об'єктивність та неупередженість у проведенні експертних досліджень. Важливим аспектом була наукова обґрунтованість висновків, яка забезпечувала достовірність результатів судових розслідувань.

Розвиток професійної етики в Україні в бухгалтерській та аудиторській сфері тісно пов'язаний із процесами державотворення та становлення незалежної фінансової системи після 1991 року. У радянський період бухгалтерія та аудит перебували під жорстким державним контролем, і етичні норми часто підпорядковувалися адміністративним наказам та політичним вимогам, що обмежувало професійну автономію. Незалежність фахівця та його здатність діяти об'єктивно була обмежена централізованим плануванням і директивним підходом до звітності, що формувало своєрідну традицію формального виконання норм, а не дотримання етичних стандартів у сучасному розумінні.

У ХХ ст. професійна етика бухгалтерів, аудиторів і судових експертів отримує нормативне закріплення у вигляді кодексів етики, стандартів і професійних правил. Це свідчить про перехід від неформальних моральних норм до інституціоналізованих механізмів етичного регулювання.

Професійна етика як наукова категорія є предметом дослідження філософії, соціології, економіки та права. У межах міждисциплінарного підходу вона розглядається як система моральних норм, цінностей і принципів, що регулюють поведінку фахівців у процесі виконання професійних обов'язків. На відміну від загальної моралі, професійна етика має прикладний характер і спрямована на врегулювання конкретних ситуацій, що виникають у професійній діяльності.

У науковій літературі виділяють кілька основних теоретичних підходів до тлумачення професійної етики (рис. 1).

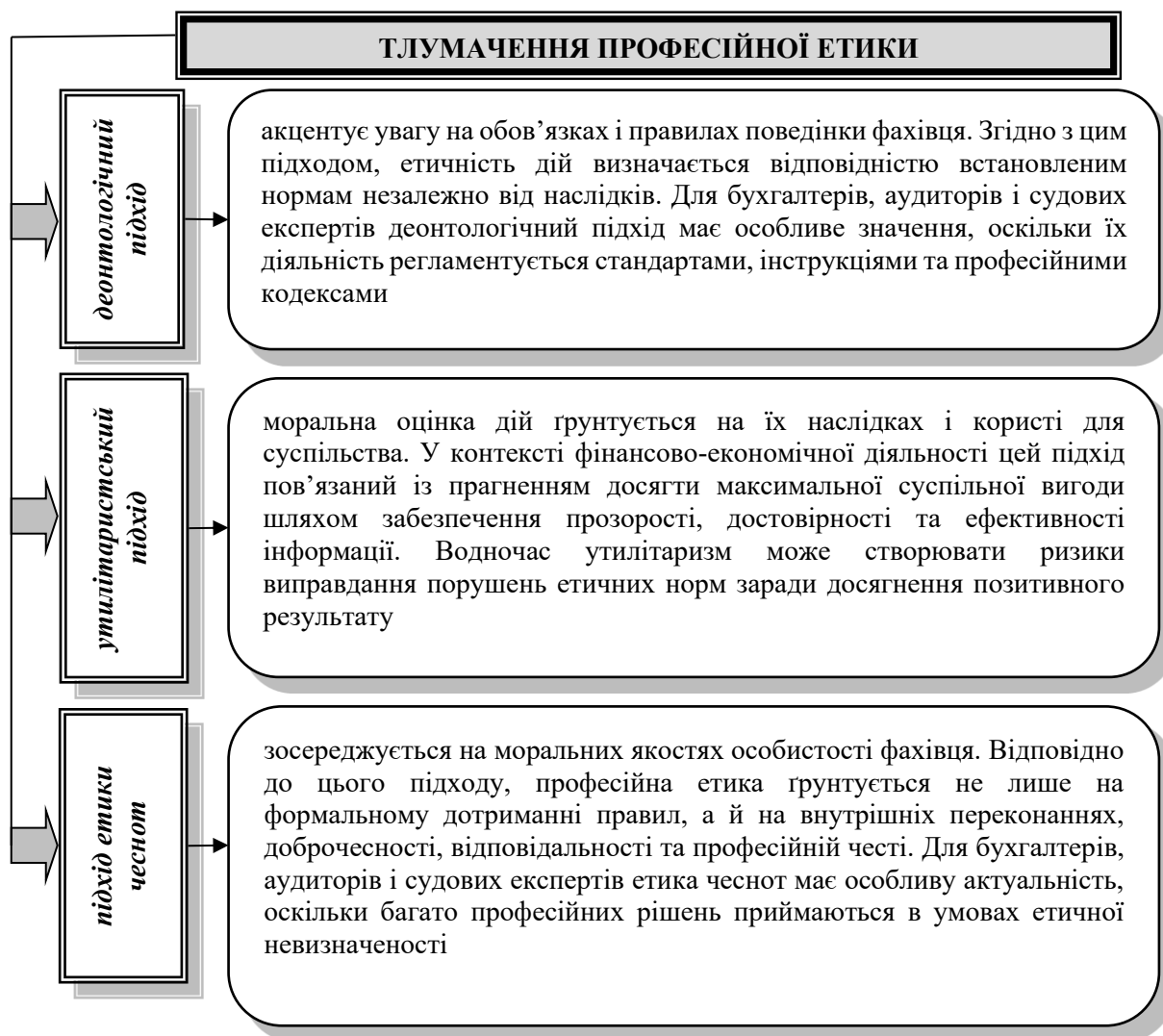

Рис. 1. Основні теоретичні підходи до професійної етики

Джерело: сформовано на основі [9-15]

1) Закон України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" (2016 р.), що регламентував діяльність аудиторів, їхню незалежність, об'єктивність та конфіденційність у проведенні аудиторських перевірок. Цей закон також заклав підвалини для саморегулювання професійних організацій та дисциплінарного контролю за порушенням етичних стандартів. Основні принципи законодавства: незалежність аудитора від клієнта, дотримання стандартів аудиту, суворе обмеження конфліктів інтересів та відмова від надання певних послуг, що можуть ставити під загрозу об'єктивність [10];

2) Закон України "Про судову експертизу" (1994 р.), який визначає правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності, мету та принципи її здійснення. Закон встановлює умови незалежності та об'єктивності судових експертів, порядок їх призначення та відповідальність за неправдиві висновки. Судова експертиза - це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, пов'язаних із правосуддям України. Закон України "Про судову експертизу" також визначає, що законодавство про судову експертизу складається з цього закону та інших нормативно-правових актів, у тому числі інструкцій і Положень, що

деталізують окремі процедури експертної діяльності [11].

Також для всіх трьох професій важливі інші нормативно-правові акти:

1) Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), що забезпечують гармонізацію з міжнародними стандартами та є обов'язковими для бухгалтерів;

2) Положення про призначення судових експертиз, атестацію та дисциплінарну відповідальність судових експертів, затверджені Кабінетом Міністрів України та іншими уповноваженими органами, які деталізують застосування Закону України "Про судову експертизу" [11, 14];

3) Міжнародний кодекс етики для професійних бухгалтерів (включно з Міжнародними стандартами незалежності) (International Code of Ethics (including International Independence Standards) (далі - Кодекс) розроблений Міжнародною радою зі стандартів етики для бухгалтерів (International Ethics Standards Board for Accountants, IESBA)), який застосовується в Україні і визначає основні етичні вимоги для аудиторів та членів професійних бухгалтерських організацій, зокрема доброчесність, об'єктивність, конфіденційність, незалежність та професійну відповідальність. Кодекс організований таким чином, щоб охоплювати: а) додаткові правила, які залежать від ролі бухгалтера (в бізнесі, в публічній практиці); б) спеціальні стандарти незалежності для аудиту та інших завдань із надання впевненості (assurance); в) основні етичні принципи, які мають виконувати всі професійні бухгалтери [12, 13].

Професійна діяльність бухгалтерів ґрунтується на принципах, які забезпечують достовірність і корисність облікової інформації для користувачів. Центральне місце серед них посідають принципи чесності, об'єктивності, професійної компетентності, конфіденційності та професійної відповідальності (рис. 2). Таким чином, дотримання принципів професійної етики бухгалтерів є необхідною умовою забезпечення прозорості та надійності фінансової інформації.

ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

✓ **Принцип чесності** передбачає правдиве та сумлінне відображення господарських операцій без навмисних викривлень або маніпуляцій. Бухгалтер зобов'язаний діяти відповідно до норм законодавства та професійних стандартів, не допускаючи свідомого введення користувачів в оману

✓ **Принцип об'єктивності** означає неупередженість у професійних судженнях і незалежність від особистих інтересів або зовнішнього тиску. У практиці бухгалтерського обліку цей принцип має особливе значення, оскільки результати обліку можуть використовуватися для прийняття управлінських і фінансових рішень

➤ **Принцип професійної компетентності** передбачає наявність у бухгалтера необхідних знань, практичних навичок і досвіду для якісного виконання професійних обов'язків. Він також включає обов'язок постійного підвищення кваліфікації та оновлення знань відповідно до змін у законодавстві й професійних стандартах. Недостатній рівень компетентності може призвести до помилок, які навіть за відсутності умислу мають негативні наслідки для користувачів облікової інформації

➤ **Принцип конфіденційності** полягає в обов'язку бухгалтера забезпечувати збереження інформації, отриманої під час виконання професійних обов'язків. Забороняється розголошення такої інформації третім особам або її використання в особистих цілях без належних повноважень чи законних підстав

➤ **Принцип професійної відповідальності** означає усвідомлення бухгалтером наслідків своїх дій та рішень і готовність нести відповідальність за результати професійної діяльності. Бухгалтер повинен дотримуватися вимог законодавства, професійних стандартів і етичних норм, а також діяти в інтересах суспільства, забезпечуючи довіру до фінансової інформації

Рис. 2. Основні етичні принципи професійної діяльності бухгалтера

Джерело: сформовано на основі [9-15]

Аудиторська діяльність має виражений суспільний характер, оскільки її результати використовуються широким колом зацікавлених сторін. Це зумовлює підвищені вимоги до професійної етики аудиторів. Головна мета цієї професії - надати об'єктивну, неупереджену та професійно обґрунтовану думку про достовірність фінансової звітності чи іншої інформації, що підлягає перевірці. У центрі цієї мети - служіння суспільному інтересу, що є ключовим принципом Кодексу. Кодекс визначає базові принципи, що мають бути покладені в основу практичних рішень аудитора. Ці принципи не просто окреслюють прийнятні форми поведінки - вони формують цілісну концептуальну рамку оцінювання професійних дій, що забезпечує дотримання суспільного інтересу, незалежності та неупередженості. Фундаментальні засади етики

застосовуються у всіх сферах аудиту: під час планування, виконання процедур, формування аудиторського судження, складання висновків, комунікації з клієнтом і третіми сторонами. В умовах сьогодення принципи залишаються незмінним стандартом етичної поведінки, що застосовується у всьому світі. Засади принципи етики аудитора означено у рис. 3.

Професійна етика судових експертів має специфічний характер, зумовлений їх участю у здійсненні правосуддя [14]. Судовий експерт виступає як незалежний фахівець, висновки якого можуть суттєво вплинути на рішення суду. Основним етичним принципом діяльності судового експерта є об'єктивність. Експерт повинен ґрунтувати свої висновки виключно на науково обґрунтованих методах і фактичних даних, не допускаючи впливу особистих переконань або зовнішнього тиску. Не менш важливим є принцип неупередженості, який передбачає рівне ставлення до всіх сторін судового процесу. Порушення цього принципу підриває довіру до експертного висновку і до системи правосуддя в цілому. Професійна компетентність судового експерта є ще одним ключовим етичним аспектом. Експерт зобов'язаний володіти достатнім рівнем знань і навичок у відповідній галузі, а також постійно вдосконалювати свою кваліфікацію. У сфері судової експертизи міжнародні підходи до професійної етики також відіграють важливу роль, зокрема в частині забезпечення незалежності експертів і дотримання принципів наукової обґрунтованості. Уніфікація етичних стандартів сприяє підвищенню якості експертних досліджень і взаємному визнанню експертних висновків у міжнародній практиці.

В умовах сьогодення сучасна професійна діяльність бухгалтерів, аудиторів і судових експертів супроводжується низкою етичних викликів. Однією з ключових проблем є конфлікт інтересів, який виникає внаслідок поєднання професійних обов'язків із особистими або корпоративними інтересами [5]. Для бухгалтерів характерним є тиск з боку керівництва підприємства з метою коригування фінансових показників. У таких умовах дотримання етичних принципів вимагає від фахівця високого рівня професійної відповідальності та моральної стійкості [16].

Аудитори стикаються з проблемою збереження незалежності в умовах конкурентного ринку аудиторських послуг. Комерційна зацікавленість у збереженні клієнта може створювати загрозу об'єктивності аудиторського висновку, що підриває довіру до професії в цілому.

ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

✓ **Принцип чесності (Integrity)** є наріжним каменем професійної етики аудитора. Цей принцип зобов'язує аудитора бути прямим, відвертим і правдивим у всіх ділових і професійних відносинах. Чесність не зводиться тільки до надання правдивої інформації - вона передбачає послідовну моральну позицію, яка унеможливує будь-які форми введення в оману, маніпуляцій чи викривлення фактів

✓ **Принцип об'єктивності (Objectivity)** означає, що аудитор повинен уникати упередженості, конфліктів інтересів або надмірного впливу інших осіб, який може вплинути на його професійне судження. Об'єктивність - це здатність оцінювати докази виключно на основі їхньої якості, а не на основі особистих симпатій, стосунків чи очікувань

✓ **Професійна компетентність і належна ретельність (Professional Competence and Due Care)** означають, що аудитор зобов'язаний підтримувати свій рівень знань і навичок на такому рівні, який дозволяє надавати послуги високої якості згідно з чинними технічними та професійними стандартами. Цей принцип включає дві ключові складові:

- 1) **Постійний професійний розвиток.** Аудитор повинен регулярно оновлювати свої знання, проходити тренінги, слідкувати за змінами у стандартах аудиту, бухгалтерського обліку, оподаткування та законодавства. Застарілі знання ставлять під загрозу якість аудиту.
- 2) **Належна ретельність.** Це означає, що аудитор повинен: застосовувати професійні процедури ретельно й уважно; перевіряти докази достатньою мірою; документувати роботу таким чином, щоб інший аудитор міг зрозуміти логіку прийнятих рішень; забезпечувати відповідність всім нормативним вимогам

✓ **Принцип конфіденційності (Confidentiality)** зобов'язує аудитора зберігати в таємниці інформацію, отриману від клієнта під час виконання професійних завдань, і не розголошувати її без законних підстав чи відповідного дозволу

✓ **Принцип професійної поведінки (Professional Behavior)** вимагає від аудитора дотримання законів і професійних стандартів та уникнення дій, які дискредитують професію

✓ **Принцип незалежності (Independence)** передбачає відсутність фінансових, особистих або інших інтересів, здатних вплинути на об'єктивність аудиторського висновку. Незалежність аудитора розглядається як у фактичному, так і у видимому аспекті, що означає необхідність не лише бути неупередженим, а й виглядати таким в очах суспільства

✓ **Принцип професійного скептицизму (Professional Skepticism)** вимагає від аудитора критичного ставлення до отриманих аудиторських доказів та інформації. Аудитор не повинен беззастережно довіряти наданим даним, а зобов'язаний оцінювати їх достовірність, повноту та можливі ризики викривлення

✓ **Принцип відповідальності перед суспільством (Public Interest Responsibility)** передбачає, що аудитор несе відповідальність не лише перед клієнтом, а й перед широким колом користувачів фінансової звітності. Це зумовлює підвищені вимоги до дотримання етичних стандартів, оскільки результати аудиту мають важливе значення для економічних рішень і суспільної довіри

Рис. 3. Основні етичні принципи професійної діяльності аудитора

Джерело: сформовано на основі [9-15]

Судові експерти, у свою чергу, можуть зазнавати тиску з боку учасників судового

процесу або органів досудового розслідування. У таких ситуаціях порушення етичних норм не лише дискредитує експерта, а й негативно впливає на здійснення правосуддя.

Додаткові етичні ризики пов'язані з цифровізацією та використанням автоматизованих систем обробки інформації. Зростає роль захисту конфіденційних даних, відповідальності за використання результатів автоматизованих розрахунків і запобігання зловживанням.

Для підвищення ефективності професійної етики необхідно впроваджувати системні заходи, які охоплюють нормативне регулювання, підвищення кваліфікації фахівців та формування професійної культури. У табл. 1 узагальнено основні системні заходи, спрямовані на підвищення ефективності професійної етики та забезпечення високих стандартів професійної діяльності. У комплексі ці заходи спрямовані на створення умов для стійкого розвитку професійної етики, підвищення якості послуг та зміцнення довіри суспільства. Етична поведінка фахівців не може бути забезпечена лише нормативними актами або внутрішньою дисципліною. Важливою є роль суспільства, медіа та професійних об'єднань у створенні умов для формування довіри та контролю за професійною поведінкою.

Таблиця 1

Системні заходи підвищення ефективності професійної етики

№ з/п	Напрямок заходів	Зміст та характеристика
1.	Розробка та вдосконалення нормативної бази	Створення та оновлення кодексів професійної етики для бухгалтерів; удосконалення механізмів контролю за дотриманням етичних норм аудитором та судовими експертами з урахуванням міжнародних стандартів і національних особливостей
2.	Підвищення рівня професійної компетентності	Постійне навчання, участь у семінарах, тренінгах і сертифікаційних програмах для своєчасного реагування на зміни у законодавстві, технологіях та етичних вимогах
3.	Формування професійної культури	Виховання моральних цінностей, чесності, об'єктивності та відповідальності; приклад лідерів професійної спільноти, наставництво, інтеграція етичних принципів у внутрішні регламенти організацій
4.	Посилення контролю та застосування санкцій	Контроль з боку професійних об'єднань, запровадження дисциплінарних заходів за порушення етичних норм та стимулювання позитивної етичної поведінки
5.	Адаптація до цифрових технологій	Розробка етичних стандартів використання інформаційних систем, штучного інтелекту та автоматизованого обліку, забезпечення конфіденційності та захисту даних

Джерело: сформовано на основі [8, 12, 14-15]

У табл. 2 відображено роль суспільства та професійних організацій у підтримці, контролі та стимулюванні дотримання етичних норм у професійному середовищі.

Злагоджена взаємодія всіх цих елементів є ключовою умовою формування стійкої професійної етики.

Роль суспільства та професійних організацій у підтримці професійної етики

№ з/п	Суб'єкт впливу	Основні функції та роль
1.	Професійні організації	Сертифікація фахівців, здійснення нагляду та дисциплінарної відповідальності, визначення етичних стандартів і сприяння їх впровадженню у практику
2.	Суспільний контроль	Участь громадських інституцій, незалежних експертів і засобів масової інформації у висвітленні етичних проблем та формуванні громадської думки
3.	Система мотивації та заохочення	Використання фінансових, репутаційних і кар'єрних стимулів для заохочення дотримання професійних та етичних стандартів

Джерело: сформовано на основі [6-8, 12, 14, 17]

Проведений аналіз чинного нормативно-правового та професійного етичного регулювання діяльності бухгалтерів, аудиторів і судових експертів дозволяє систематизувати ключові напрями їх удосконалення. Узагальнені результати цього аналізу, подані в порівняльній формі у табл. 3, надають можливість оцінити ступінь нормативного закріплення етичних вимог та визначити пріоритетні напрямки розвитку етичного регулювання у відповідних професійних сферах.

Таблиця 3

Шляхи удосконалення етичного регулювання професійної діяльності бухгалтерів, аудиторів і судових експертів

Професійна група	Наявне етичне регулювання	Характерні проблеми	Шляхи удосконалення
Бухгалтери	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; професійні стандарти; рекомендаційне застосування Міжнародного кодексу етики IFAC	Відсутність єдиного нормативно закріпленого Кодексу етики; формальний підхід до дотримання етики; недостатня увага до етичних дилем у практиці; обмежений контроль за порушеннями	Розроблення та нормативне закріплення національного Кодексу професійної етики бухгалтерів з урахуванням положень Міжнародного кодексу етики IFAC; впровадження обов'язкового етичного навчання; посилення відповідальності за порушення етичних норм
Аудитори	Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»; обов'язкове застосування Міжнародного кодексу етики професійних бухгалтерів (IFAC) та стандартів незалежності	Загрози незалежності через економічну зацікавленість; недостатня деталізація етичних вимог у складних ситуаціях	Подальше вдосконалення механізмів імплементації Міжнародного кодексу етики IFAC у національну аудиторську практику, зокрема через деталізацію процедур управління загрозами незалежності, посилення ролі професійного судження та розвитку системи зовнішнього контролю етичної відповідності

Судові експерти	Закон України «Про судову експертизу»; підзаконні нормативні акти	Відсутність законодавчо закріпленого Кодексу етики; ризик впливу сторін процесу; недостатня уніфікація етичних стандартів; обмежені механізми етичного контролю	Розроблення та нормативне закріплення спеціалізованого Кодексу етики судових експертів із урахуванням міжнародних підходів до етичного регулювання експертної діяльності; запровадження чітких процедур етичної відповідальності; підвищення вимог до професійної підготовки та доброчесності
-----------------	---	---	---

Джерело: сформовано на основі [9-15, 18]

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновки, що професійна етика бухгалтерів, аудиторів та судових експертів формувалася історично під впливом соціально-економічних та правових чинників і нині поєднує загальні моральні принципи з професійними стандартами. Ефективне функціонування етики забезпечується нормативним регулюванням, підвищенням професійної компетентності, формуванням етичної культури та контролем з боку професійних організацій. Актуальні виклики сучасності, зокрема цифровізація та конфлікти інтересів, підкреслюють необхідність постійного удосконалення етичних норм і практик.

Список використаної літератури

1. Лобода Н.О., Чабанюк О.М. Бухгалтерський облік : у схемах і таблицях : навч. посібник. 2-ге вид. К.: Вид-во "АЛЕРТА", 2024. 217 с.
2. Голов С.Ф., Голубка Я.В., Костюченко В.М., Кузіна Р.В., Чижевська Л.В. Професійна етика бухгалтера: підручник. Житомир : ПП Рута, 2022, 260 с.
3. Бралатан В.П., Гуцаленко Л.В., Здирко Н.Г. Професійна етика : навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2021. 252 с.
4. Ковальчук Т.М., Кузь В.І. Професійна етика в обліку, аудиті та оподаткуванні: навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 200 с.
5. Присяжнюк А.Г. Судово-експертна етика та стандартизація. URL:<https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/604>
6. Arens A.A., Loebbecke J.K. (2021), Auditing (Prentice Hall Series in Accounting). URL: <https://www.amazon.com/Auditing-Prentice-Accounting-Alvin-Arens/dp/0136493858>
7. Wicks A.C., Freeman R.E., Werhane P.H., Martin K.E. (2021), Business Ethics. URL: <https://www.amazon.com/Business-Ethics-Andrew-C-Wicks/dp/013142792X>
8. Чабанюк О.М., Лобода Н.О. Вступ до фаху : навч. посібник. К.: АЛЕРТА, 2026. 274 с.
9. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2258-19/page4>.
11. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.
12. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (включаючи

Міжнародні стандарти незалежності), видання 2022 р. URL : <https://www.ethicsboard.org/publications/mizhnarodniy-kodeks-etiki-profesiynikh-bukhgalteriv>.

13. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Частина 2. Видання 2018 року URL: <https://www.iaasb.org/publications/2018-0>

14. Порядок проведення Центральною експертно-кваліфікаційною комісією при Міністерстві юстиції України атестації судових експертів: Наказ Міністерства юстиції України від 06.05.2025 р. № 1224/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0694-25#Text>

15. Статут Аудиторської палати України: Рішення чергового з'їзду аудиторів України від 17.07.2021 р., протокол № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001230-18#n257>

16. Чабанюк О.М., Лобода Н.О., Кузьмінська К.І. Бухгалтерський облік та прикладні програмні рішення. BAS бухгалтерія: навч. посібник. К.: АЛЕПТА, 2024. 234 с.

17. Чабанюк О.М., Лобода Н.О. Екологічний аудит та його організація у напрямі сталого розвитку суспільства. Механізми забезпечення сталого розвитку економіки : проблеми, перспективи, міжнародний досвід : матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (23 квітня 2020 р.). Х. : ХДУХТ, 2020. С. 187-188. URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/5f72d2cd-3dd5-4621-88dae17244b64459/content>

18. Medynska, T., Loboda, N., Nohinova, N., Oliynyk, N., Borutska, Y. (2024), Optimization of ecological taxation: Role in the formation of environmental protection budgets. International Journal of Environmental Impacts, Vol. 7, № 1, pp. 17-23. URL: <https://www.iieta.org/journals/ijeipaper/10.18280/ijeip.070102>

Дата надходження статті: 20.02.2026

Дата прийняття статті: 28.02.2026

Дата публікації статті: 31.03.2026